

Position paper ten behoeve van het rondetafelgesprek over de knelpunten bij de Regionale Energiestrategieën.

Op 27 januari 2021 organiseert uw commissie een hoorzitting over de Regionale Energiestrategieën. Graag leveren de VNG, IPO en UvW u daarvoor een gezamenlijk position paper aan.

Inleiding

We beginnen ons pleidooi graag met een groot compliment aan het Nationaal Programma Energiestrategieën (NPRES). Dankzij dit programma hebben de dertig RES-regio's ambities opgesteld die optellen tot meer dan de gevraagde 35 TWh.

De Regionale Energiestrategie is een iteratief proces waarin gemeenten, provincies, waterschappen, omwonenden, de marktpartijen en maatschappelijke partijen als milieuorganisaties de komende jaren gezamenlijk werken aan het maken van plannen en de uitvoering van duurzame elektriciteitsprojecten en van duurzame warmtebronnen. Momenteel zitten we in de fase waarin we de ambities en plannen (zoekgebieden en zoeklocaties voor wind en zon) in de RES 1.0 vastleggen voor 1 juli 2021. We willen benadrukken dat het proces van de RES'en zeker niet eindigt op 1 juli 2021. Na het aanwijzen van zoekgebieden volgt een concrete invulling waarbij de betrokkenheid van buurtbewoners steeds duidelijker wordt. De voortzetting van het NPRES en de organisatie van de RES-regio's zijn essentieel voor de continuïteit van het proces en voor de uitvoering van het Klimaatakkoord. Om deze continuïteit te borgen is het noodzakelijk dat dit parlement de financiële middelen, zoals het ROB dit ook aanbeveelt, beschikbaar stelt. En vooral duidelijkheid geeft aan de regio's dat zij hun taken ook na 1 juli kunnen voortzetten.

Naast elektriciteitsopwekking wordt in een Regionale Energiestrategie (RES) ook aangegeven welke warmtebronnen waar te gebruiken zijn zodat wijken en gebouwen van het aardgas af kunnen. Dit gebeurt in de zo genoemde Regionale Structuur Warmte (RSW) onderdeel van de RES 1.0. In een RES beschrijft elke energieregio zijn eigen keuzes die op 1 juli 2021 zullen worden ingediend.

Op basis van de PBL-analyse lijken we de gezamenlijke ambities te behalen en zelfs te overstijgen. De doelstelling gaat richting de 52 TWh. Naar verwachting valt er zeker nog een aantal TWh af, omdat duidelijk is dat een aantal voorgenomen projecten om diverse redenen niet kan worden gerealiseerd. Aan de andere kant zijn er ook veel projecten die al zijn uitgevoerd of in de pijplijn zitten.

Het is van belang dat de ambities nu in plannen worden uitgewerkt en er door de regio's wordt toegewerkt naar concrete zoeklocaties. Voor het plannen en uitvoeren van de projecten echter moeten nog wel belemmeringen op nationaal en lokaal niveau worden weggenomen. De oplossing hiervoor is niet gelegen in sturende centrale regie vanuit het rijk. Natuurlijk moeten we wel samen blijven nadenken over de ontwikkeling van het landschap, over de schaarse ruimte, over de verdeling van functies en nieuwe inzichten steeds weer meenemen. Maar dat is wat anders als overnemen van de regie. Het is evident dat we het rijk hard nodig hebben, als partner en medeoverheid. Maar niet om ons lokale werk te doen.

We zien dit spanningsveld eveneens bij de vele discussies over de landschappelijke inpassing. Ook intern zijn vele deskundigen betrokken, ieder vanuit het perspectief van zijn vakdiscipline of dat nu de ruimtelijke ordening, wonen of economie is. En die moeten er bij de besluitvorming samen

uitkomen. Uiteindelijk zijn eerst de colleges en daarna de Staten en Raden en Waterschapsbesturen aan zet, bij het goedkeuren van de RES maar ook bij de ruimtelijke borging (onder de Omgevingswet). Daarbij moeten in RES-verband (maar ook in de Raden en Staten) een transparante afweging plaatsvinden over draagvlak (of beter gezegd acceptatie), van de landschappelijke inpassing en van de inpassing in het net en de kosten daarvan.

Participatie en draagvlak bij onze inwoners

Met de RES is gekozen voor een aanpak van onderop, de focus in de concept RES ligt op het creëren van lokaal draagvlak, zorgvuldige ruimtelijke inpassing en kosteneffectiviteit. Al deze aspecten geven in de praktijk hun specifieke uitdagingen.

De regio's zijn in de afgelopen fase zeer creatief geweest in het vinden van mogelijkheden om omwonenden te laten participeren in tijden van corona. Met de verschuiving van offline bijeenkomsten in buurtzaaltjes naar online bijeenkomsten kunnen de Regio's een bredere doelgroep bereiken – ook jongeren participeren nu actief in het RES proces. Nieuwe vormen van participatie zijn verkend in de vorm van bijvoorbeeld webinars, burgerfora en, enquêtes. Het recent gelanceerde leerplatform www.energieparticipatie.nl is daarvoor een waardevolle informatiebron en platform voor het delen van goede voorbeelden.

Tegelijkertijd zijn we er nog niet, en is de mate van participatie wisselend per regio. Dit komt voort uit de omstandigheid dat de RES plannen nog abstract zijn. In de komende fase waarin men toewerkt van zoekgebied naar zoeklocatie, wordt het makkelijker om de omwonenden erbij te betrekken. Participatieprocessen zijn per definitie niet afgerond als er over de RES 1.0 wordt besloten en blijven belangrijk tot 2030. Het opzetten van een zorgvuldig participatieproces kost tijd en het vertrouwen winnen van de omwonenden.

Aandachtspunt in de politieke discussie in uw Kamer is dat snelheid van de transitie niet gelijk opgaat met participatie van onze inwoners. Participatie vergt nu eenmaal tijd. Daarnaast is het zo dat participatie niet per definitie zal leiden tot 100% draagvlak. Naarmate het planproces meer vorm krijgt spreken wij ook meer van acceptatie. Het is van belang t onze inwoners de afwegingen begrijpen waarom iets in hun omgeving verandert en waarom het nodig is dat deze veranderingen plaatsvinden

Betrokkenheid van Raden en Staten

Het merendeel van de regio's ligt op koers om de RES 1.0 in maart/april af te ronden en gereed te hebben voor de besluitvorming door volksvertegenwoordigers. RES organisaties organiseren online bijeenkomst voor volksvertegenwoordigers zodat ze op grond van goede informatie over de RES 1.0 kunnen besluiten. Ook het NP RES organiseert samen met Democratie in Actie in dit kwartaal diverse webinars voor volksvertegenwoordigers. DE besluitvorming zal voor 1 juli 2021 plaatsvinden.

Een aandachtspunt dat we graag willen meegeven aan is dat de RES opgave in samenhang met andere opgaven in de omgeving wordt opgepakt. Denk daarbij bijvoorbeeld aan het plaatsen van laadpalen in de wijk (dat voortkomt uit gemeentelijke mobiliteitsplan) en deze nieuwe vraag voor elektriciteit ook zou moeten landen in de RES. Op deze manier maken we het concreet voor inwoners en maken we het belang van de RES opgave begrijpelijk.

Ook vragen we aandacht voor een zorgvuldig proces om financiële participatie van onze inwoners mogelijk te maken. Bijna in alle RES regio's hebben is dit streven overgenomen in de plannen; dit betekent dat omwonenden kunnen meeprofiteren en investeren in bij gelegen energie projecten.

Immers in het Klimaatakkoord hebben we afgesproken dat er wordt gestreefd naar 50% eigendom van de productie van de lokale omgeving (burgers en bedrijven).

Zorgvuldige ruimtelijke inpassing nodig

De inpassing van duurzame elektriciteitsopwekking is bovenal een ruimtelijke puzzel. We constateren dat de discussie over de RES plannen in eerste instantie ging over de al dan niet zichtbare fysieke aanwezigheid van zon of wind. We zijn gewend dat onze elektriciteitsvoorziening onzichtbaar is (ondergrondse gasleidingen en elektriciteitsinfrastructuur). Windmolens en zonnepanelen zijn zichtbaar aanwezig. Het is dan ook logisch dat in de concept RES'en meer ingezet is op zon op daken in plaats van wind op land.

Hoe sneller duidelijk wordt waar mogelijke duurzame energieprojecten ontwikkeld kunnen worden, hoe beter de markt partijen/energieontwikkelaars daar plannen kunnen maken. De RES regio's die het bestaande ruimtelijke beleid als uitgangspunt voor de RES hebben genomen (zoals de NOVI), komen sneller tot concrete zoekgebieden. Ook voor het tijdig afgeven van vergunningen en mogelijke toekenning van SDE subsidie is het van belang dat de zoekgebieden van zoeklocaties worden vertaald. Dit biedt gelijk kansen om de plannen in de RES juridisch te verankeren in de nieuwe omgevingswet in 2022.

Netcapaciteit moet beter

We zien een voorkeur voor zon op daken, maar ook voor grootschalige zonneparken in landelijke gebieden waar minder vraag naar elektriciteit is. Dit betekent dat er extra elektriciteitskabels moeten worden gelegd voor aansluiting op het elektriciteitsnet. Dit is zeer kostbaar. Een duurdere energievoorziening is niet goed voor het draagvlak. De uitbreiding van de capaciteit van het elektriciteitsnetwerk is een cruciale randvoorwaarde om de ambities in de concept RES'en te verwezenlijken en voor de realisatie van het 35 TWh doel.

Daarom moet de systeemefficiëntie vergroot worden. De belangrijkste manieren om dat te doen zijn: energievraag en aanbod goed op elkaar laten aansluiten, clusteren van duurzame opwek; zon en wind dicht bij elkaar brengen en de verhouding van wind-zon beter in balans te brengen. Dit betekent dat inzet niet exclusief op zon op daken kan zijn gericht, maar dat daarnaast wind op land nodig is.

Gebiedsgericht werken is pure noodzaak om scherp te blijven op de samenhang met andere opgaven; zoals de transitievisie warmte, mobiliteitsplannen, verduurzaming van de industrie. Samenhang die nodig is een slimme verdeling van de schaarse ruimte voor wonen, werken, natuur en energie mogelijk te maken.

Kosteneffectiviteit en verdeling van lusten en lasten

Een lastig knelpunt is dat er nog te weinig inzicht is in de extra kosten van hogere maatschappelijke eisen en randvoorwaarden aan duurzame energieprojecten, zoals die in de RES plannen naar voren komen. Denk daarbij aan langere participatieprocessen met omwonenden, meer rekening houden met natuurwaarden en opties met meer draagvlak maar hogere kosten. Bovendien is nog onduidelijkheid hoe we de lusten en lasten binnen en tussen de Regio's, en tussen het Rijk en de Regio's eerlijk verdelen.

Bij de SDE++ blijkt spanning te ontstaan tussen het creëren van regionaal draagvlak en de nationale betaalbaarheid. De SDE++ geeft immers voorrang aan de meest kostenefficiënte (en daarmee vaak grootschalige en goed op het net aan te sluiten) projecten van duurzame opwek. Voorkeuren van sommige regio's voor kleinschalige projecten met en relatief veel zon, waar veel regionaal draagvlak voor is, leiden tot hogere nationale kosten. Lokaal haalbaar botst daarmee met 'landelijk betaalbaar'.